

דוח מחקר

עושות ועושים חדשות בישראל בתקופת הקורונה: נשים בחדשות – חמצאי פרויקט ניטור התקשורת הבין- לאומי, 2020

עינת לחובר וסופיה חייטין*

תקציר

דוח זה מציג את ממצאי הפעימה השישית של מחקר ה-GMMP (Global Media Monitoring Project), פרויקט ניטור תקשורת בינלאומי המתקיים מדי חמש שנים מאז 1995 ובוחר את מקומן של נשים בחדשות. על בסיס קידוד כמותי של ידיעות חדשותיות ("אייטמים") בכלי התקשורת המרכזיים בישראל (בעברית ובערבית), שנערך בספטמבר 2020, בתקופת סגר עקב מגפת הקורונה, הדוח מראה כי נשים בחדשות נותרו בתת-ייצוג במושאי הסיקור, בקרב המקורות ובקרב אנשי החדשות. במחקר נמצא כי שיעור הנשים מתוך כלל האנשים המסקרים בחדשות הוא 16% ושיעור העיתונאיות מתוך כלל אנשי התקשורת הוא 38%. בחינת הממצאים בהשוואה לשנים קודמות מראה כי ב-2020 חלה ירידה משמעותית או סטגנציה במרבית המדדים שנבחנו, וזאת על אף מגמות של עלייה בייצוג נשים בחדשות בישראל לאורך השנים. השוואה לנתוני הממוצע הבינלאומי אינה מחמיאה לישראל: ציון ה-GEM-I שלה (מדד השוויון המגדרי, כאשר 0 מציין שוויון מלא) הוא -79.8. ניתוח הממצאים מלמד שהאי-שוויון המגדרי בחדשות בישראל בסיסי ועיקש, וככל הנראה אף העמיק כתוצאה ממשבר הקורונה.

* פרופ' עינת לחובר, המכללה האקדמית ספיר, einatl@mail.sapir.ac.il
סופיה חייטין, אוניברסיטת חיפה, sofiahaytin@gmail.com

רקע

ב־29 בספטמבר 2020, יותר מחצי שנה לאחר פרוץ מגפת הקורונה, עסקו צוותי חדשות ברחבי העולם בשגרת עבודתם, אך למשתתפים ומשתתפות במחקר ניטור אמצעי התקשורת שהתקיים ביותר מ-100 מדינות לא היה זה יום שגרת. ביום זה התקיימה הפעימה השישית של פרויקט המחקר הגלובלי (GMMP, Global Media Monitoring Project), שמאז ועידת הנשים העולמית בבייג'ין ב־1995 נערך מדי חמש שנים.¹ הפרויקט נועד לבחון באופן שיטתי את דרכי הייצוג של נשים וגברים בחדשות העולם. המועד המקורי של יום הניטור נקבע לסוף מרץ 2020, אך מכיוון שבמועד זה רבות מהמדינות המשתתפות היו נתונות בסגר הוחלט לדחות אותו בחצי שנה, בתקווה שעד אז המגפה תחלוף.

אך גם ביום הניטור החדש הייתה ישראל בסגר, ולכן הנושאים העיקריים על סדר היום נגעו למגפה, להתמודדות עימה ולסגר עצמו - בדגש על הפרות של תקנות החירום, בעיקר בידי חרדים, ועל מחאות נגד המגבלות שהממשלה הטילה. ברקע חלק מהמחאות עמדה הנחיית הממשלה להגביל הפגנות, מגבלה שחלקים מהציבור פירשו כצעד פוליטי שנועד לשמר את שלטונו של ראש הממשלה דאז בנימין נתניהו. מעמדו הפוליטי של נתניהו החל להתערער עקב חוסר הצלחתו לייצר רוב קואליציוני שנשען על "שותפיו הטבעיים" (נתניהו החזיק במשרת ראש הממשלה מכוח הסכם "ממשלת חילופים" עם מפלגת יריבו לשעבר בני גנץ), וכן עקב הצטברות כתבי האישום נגדו בגין שוחד, מרמה והפרת אמונים. נושאים אחרים על סדר היום היו חדשות החוץ: הלחימה בגבול נגורנו־קראבק, העימות בין המתמודדים לנשיאות ארצות הברית וחשיפת חובותיו של נשיא ארצות הברית דאז דונלד טראמפ.

בתחום המגדר, הסיפור המרכזי ביום הניטור היה של אלימות במשפחה: כשבועיים קודם לכן בעלה של שירה איסקוב תקף אותה באלימות וניסה לרצוח אותה, אך היא שרדה ונותרה פצועה קשה. האירוע זכה לתשומת לב תקשורתית רחבה, בין היתר בשל צו איסור פרסום מטעם בית המשפט, שמנע את פרסום שמו של התוקף מחשש לפגיעה בקריירה שלו ובמשפחתו. ב־29 בספטמבר 2020, לאחר מחאה ציבורית, הוסר צו איסור הפרסום, ושמו של אביעד משה נחשף. יש לציין שהסיפור התפרסם בשעות אחר הצהריים המאוחרות, ועל כן נעדר מהדיווח בעיתונים וברדיו (רק מהדורות הבוקר ברדיו נוטרו).

רציונל

החדשות הן המקור המרכזי למידע ולפרשנות ברחבי העולם. לפיכך, יש משקל רב לבחירת האנשים והאירועים שייצגו בסיקור החדשותי ולאופן שבו ייוצגו – וחשוב לא פחות לבחון מה נשאר מחוץ לסיקור החדשותי ואינו מופיע בו. לפני שני עשורים וחצי, כשפרויקט הניטור הגלובלי התקיים לראשונה, בכל מקום שפנינו אליו ברחבי העולם גילינו כי החדשות בו מיוצרות בעיקר בידי גברים, וכי נשים היו פחות מחמישית מהמרואינים ומהאנשים מושאי הידיעות (17%). אך מאז 1995 השתנתה תעשיית החדשות באופן מהותי במדינות רבות, ובכלל זה ישראל: התפתחו שירותי חדשות בין-לאומיים, עיתונות מקוונת ועוד. כל אלה קירבו את החדשות יותר ויותר לאנשים ברחבי העולם. האם השינוי שהתרחש היה רק בנגישות החדשות? באיזה מידה חלו השינויים גם בתוכן החדשות: האנשים המופיעים בהן, הנושאים המסוקרים, הסיפורים, סדרי העדיפויות וסולמות הערכים שהן שיקפו?

בפעימה זו של המחקר נטיל זרקור מיוחד על השלכות משבר הקורונה על מאפייני הסיקור המגדרי של החדשות.

המחקר

פרויקט ניטור התקשורת ייחודי הודות לשנות קיומו הרבות ולמספר הגבוה של המדינות המשתתפות בו. ב־2020 נאסף המידע ב־116 מדינות, באמצעות צוותי עבודה שהשתמשו כולם באותם כלי מחקר (בשפה או בשפות המקומיות בכל מדינה). בסך־הכול תועדו ונותחו 30,172 ידיעות חדשותיות בטלוויזיה, ברדיו, ובעיתונות המודפסת והמקוונת בעולם, ובמדינות רבות גם בטוויטר. הממצא המרכזי בשנת 2020 מראה כי על אף שיפורים נקודתיים ומוגבלים, קצב ההתקדמות לשוויון מגדרי באמצעי התקשורת נותר כמעט ללא תנועה. הדוח הבין-לאומי של GMMP קובע כי בקצב ההתקדמות הנוכחי יידרשו עוד 67 שנים עד לשוויון מגדרי בחדשות. בעקבות מגפת הקורונה, נושאי המדע והבריאות, שבדרך כלל זוכים לסיקור נמוך משמעותית ביחס לנושאים כמו פוליטיקה וכלכלה, הפכו מרכזיים ביותר, אך חלקן של נשים בסיקורי המדע והבריאות ירד בהשוואה למדידות קודמות. עוד קובע הדוח כי מבחינה כמותית, נוכחותן של נשים בידיעות הקשורות ישירות למגפת הקורונה (כמושאי סיקור, כמקורות וכעיתונאיות) היה אומנם גדול יותר מחלקן בידיעות שאינן קשורות למגפה, אך מבחינה איכותית המצב טעון שיפור; ידיעות הקשורות למשבר הקורונה נטו פחות להדגיש נושאים של אי־שוויון או לאתגר סטראוטיפים מגדריים מידיעות אחרות.

בישראל נוטרו ארבע מהדורות החדשות המרכזיות בארבעת ערוצי הטלוויזיה: ערוץ 11, ערוץ 12, ערוץ 13 (בעברית) וערוץ 33 (החדשות בערבית); שלוש מהדורות חדשות מרכזיות ברדיו: מהדורות חדשות הבוקר ברשת ב ובגלי צה"ל (בעברית) ומהדורת אחר הצהריים ברדיו א-שמס (בערבית); ועמודי החדשות בעיתונות היומית המרכזית: **ישראל היום**, **ידיעות אחרונות**, **מעריב**, **והארץ**. כמו כן נוטרו עמודי חדשות האינטרנט בארבעת אתרי החדשות: **וואלה!**, **ynet**, **הארץ** (בעברית) ו-**Panet** (בערבית); וחשבונות הטוויטר של שלושת כלי התקשורת המרכזיים כאן חדשות, חדשות 12 וחדשות 13.

בסך הכול תועדו ונותחו 224 ידיעות חדשותיות ("אייטמים"), שבהן הוזכרו או הופיעו 534 אנשים (מושאי הידיעה או מקורות, פרשנים, מומחים ועוד) ועוד 296 עיתונאים ומגישים (ראו טבלה 1).

טבלה 1

חדגם

סה"כ [נסוגריים: ערבית]	טוויטר		אינטרנט		עיתונים		רדיו		טלוויזיה		
	ערבית	עברית	ערבית	עברית	ערבית	עברית	ערבית	עברית	ערבית	עברית	
17 (3)	3	1	3	4	1	2	1	3	אמצעי תקשורת		
224 (28)	44	12	64	36	6	17	10	35	פריטי חדשות		
534 (44)	42	12	182	152	6	14	26	126	אנשים בחדשות		

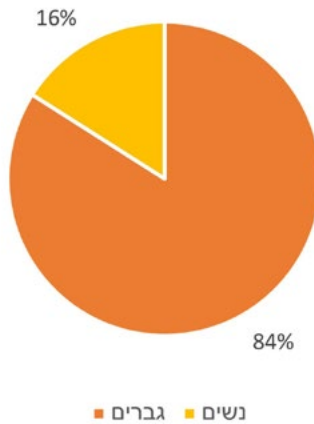
המצאים המרכזיים

נשים החסוקרות בחדשות

סך נוכחות הנשים בסיקורי החדשות. ב־2020 הסיקור של נשים בחדשות בישראל חסר. רק 16% מהאנשים בחדשות בכל אמצעי התקשורת שנבחנו היו נשים. נתון זה נמוך משמעותית הן ביחס לנתון שנמצא ב־2015 (24%) והן ביחס למוצע הבין-לאומי ב־2020 (25%), שאף עלה מעט בהשוואה ל־2015 (24%). יש לציין ששיעור הנשים בחדשות בישראל ב־2020 נמוך אף משיעורן ב־2010 (17%) וב־2005 (19%), כך שלא רק שלא נצפתה התקדמות בייצוג נשים, אלא אף ניכרה נסיגה משמעותית ביחס לעבר.

תרשים 1

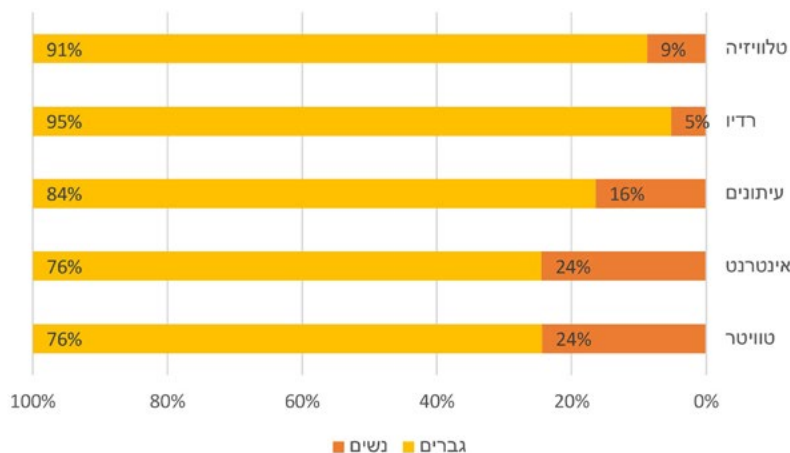
גברים ונשים בחדשות בישראל בשנת 2020 (N=534)

הבדלים בין אמצעי התקשורת. ההבדלים שנמצאו בסיקור הנשים בין אמצעי התקשורת היו גדולים. באמצעים ה"מסורתיים" (עיתונות מודפסת, רדיו וטלוויזיה), שיעור הנשים היה נמוך ביותר - 13%; שיעור הנשים שסוקרו בחדשות ברדיו (5%) ובטלוויזיה (9%) היה נמוך במיוחד ושיעור הנשים בעיתונות המודפסת זהה לנתון הממוצע (16%). שיעורן הנמוך של נשים בחדשות בטלוויזיה עומד בסתירה למצב הרגיל: בדרך כלל נוטה שיעור הנשים בטלוויזיה להיות זהה או גבוה ביחס לשיעורן בכלל אמצעי התקשורת (השיעור הממוצע העולמי של נשים בטלוויזיה ב־2020 הוא 26%), מכיוון שהטלוויזיה היא אמצעי חזותי המעודד בדרך כלל הצגת נשים. המצב באמצעי התקשורת החדשים (אינטרנט וטוויטר) מעט מעודד יותר, ודומה לממוצע העולמי (25%) - 24% מהמסוקרים בישראל היו נשים.

תרשים 2

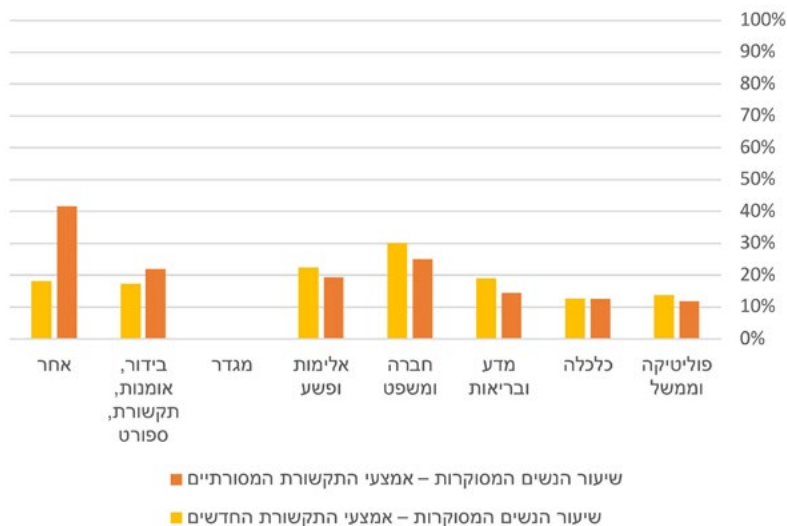
גברים ונשים בחדשות בישראל בשנת 2020 לפי סוג אחצעי התקשורת (N=534)

היעדר נקודת מבט נשית. נקודת המבט הנשית כמעט שאינה זוכה לייצוג בחדשות, שכן לא נמצא תחום סיקור שבו קולן של נשים השווה לקולם של גברים, ולרוב שיעורן היה נמוך משמעותית. באמצעי התקשורת המסורתיים, בתחום הפוליטיקה והממשל, המזוהה כחדשות "קשות", רק 12% מהמסוקרים היו נשים (מדובר בעלייה ביחס לנתון מ־2015, שעמד על 6%. הסבר אפשרי לכך הוא העלייה בייצוג הנשים בממשלה. לעומת הממשלה שכיהנה בישראל ב־2015, ששיעור השרות מתוכה היה 14%, ב־2020 היה שיעור השרות בממשלה כ־24%). בכלכלה, תחום שאף הוא מזוהה כחדשות "קשות", לא היה לנשים ייצוג כלל (0%) (ירידה דרמטית מהנתון מ־2015: 38%). בתחום המדע והבריאות, התחום המרכזי בסיקור ביום הניטור ובתקופת משבר הקורונה, שיעורן היה רק 9% - זאת למרות מעורבות לא מבוטלת של נשים בתפקידים מרכזיים בטיפול במשבר הבריאות בעת מגפת הקורונה. ברוב נושאי הסיקור היה ייצוג מעט גבוה יותר לנשים באמצעי תקשורת חדשים; התחום היחיד שבו הייצוג לנקודת המבט הנשית מתקרב להיות שוויוני (42% באמצעי התקשורת המסורתיים) היה "אחר" - כלומר, ידיעות שלא סווגו בתחומי הסיקור הנפוצים, ועל כן נחשבות מלכתחילה שוליות יותר בחשיבותן.

תרשים 3

שיעור הנשים בחדשות בישראל בשנת 2020 לפי נושא הידיעה (N=534)

היעדר ייצוג של נשים מומחיות ובעלות סמכות. בדומה לשיעורן כמושאי הידיעות, שיעור הנשים שהופיעו בקרב המומחים והפרשנים בחדשות (בתלות בסוג אמצעי התקשורת) היה בשנת 2020 רק כ־11%-24% (ירידה לעומת הממוצע ב־2015, 27%). לעומת זאת, שיעורן של נשים שהעידו על חוויה אישית היה גדול יותר (19%-42%), בדומה למגמה העולמית.

טבלה 2

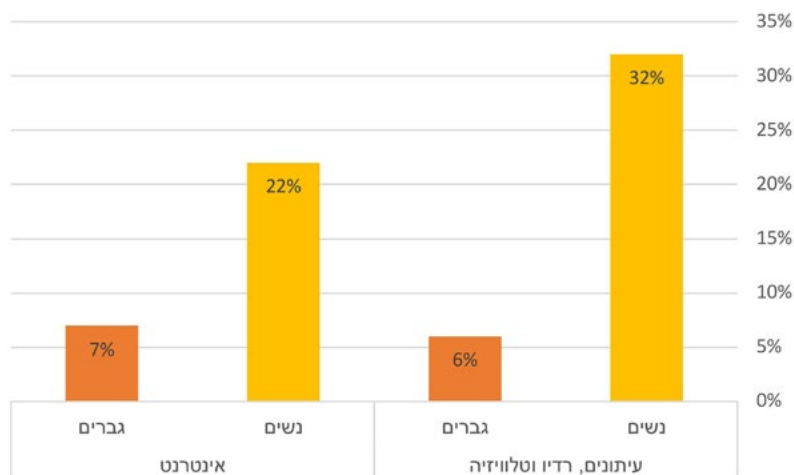
שיעור הנשים לפי תפקידן בידיעה (N=534)

תפקיד בידיעה	עיתונים, רדיו ועלוויזיה	אינטרנט	טוויטר	חמוצע עולמי
נושא הידיעה	13%	23%	26%	24%
דיווח על חוויה אישית	19%	42%	0%	42%
פרשנות או דעת מומחה או מומחית	11%	24%	0%	24%

נשים מרבית להופיע בתפקידן המשפחתי. מבין כל האנשים שתפקידם המשפחתי הוזכר בידיעה (בן זוג או בת זוג, בן או בת של... הורה של...), 22%-32% (בתלות בסוג אמצעי התקשורת) היו נשים, לעומת 6%-7% גברים, בדומה לנתוני 2010 ו-2015. הממוצע העולמי ב־2020 נמוך יותר, ועומד על 14% נשים מתוך המסוקרים שתפקידם המשפחתי צוין (נכון לאמצעי תקשורת מסורתיים בלבד).

תרשים 4

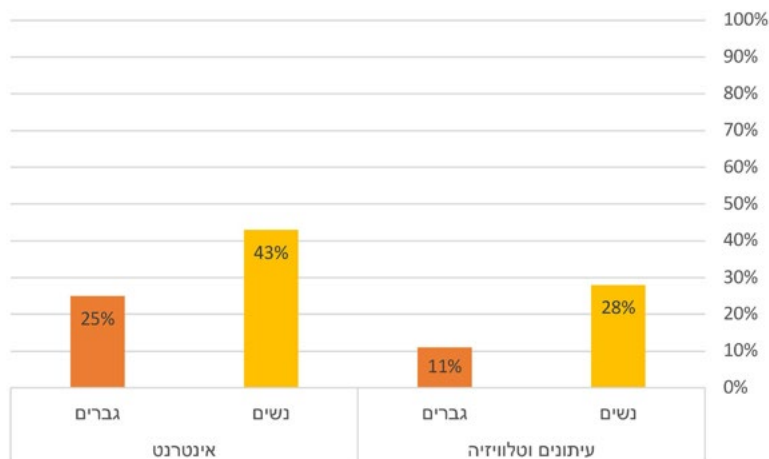
אנשים שהתפקיד המשפחתי שלהם הוזכר בידיעות חדשותיות בישראל בשנת 2020 (N=492)

נשים מרבית להופיע בצילומי עיתונות, אך מצוטטות פחות. נשים בחדשות נטו להיות מיוצגות באופן חזותי (בתמונה או בווידאו) יותר מגברים: בעיתונות המודפסת ובטלוויזיה 28% מהנשים ו-11% מהגברים קיבלו ייצוג חזותי, ואילו באינטרנט 43% מהנשים לעומת 25% מהגברים קיבלו ייצוג חזותי. לעומת זאת, באמצעי התקשורת המסורתיים בלטה נטייה לצטט דברים שאמרו גברים יותר מאשר דברים שאמרו נשים (45% לעומת 32%, בהתאמה), ואילו בחדשות באינטרנט נשים וגברים צוטטו בשיעור כמעט זהה (52% ו-51%, בהתאמה).

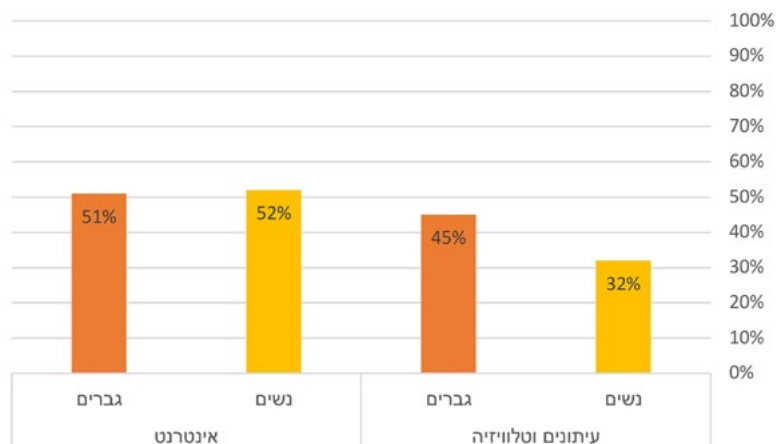
תרשים 5

שיעורי האנשים בכל חגדר בידיעות חדשותיות בישראל בשנת 2020 בתמונה או בווידיאו (N=498)

תרשים 6

שיעורי הציטוטים בכל חגדר בידיעות חדשותיות בישראל בשנת 2020 (N=498)

נשים מקבוצות מיעוט זוכות לייצוג מזערי בחדשות. ייצוגן של קבוצות מיעוט בחברה הישראלית בחדשות היה נמוך בהרבה משיעורן באוכלוסייה, וייצוגן של נשים השייכות לקבוצות מיעוט היה נמוך אף יותר. 10% מהאנשים שהופיעו בחדשות היו ערבים (פחות ממחצית שיעורם באוכלוסייה, העומד על 21%) ורק 3% מהאנשים בחדשות היו נשים ערביות. 7% מהאנשים בחדשות היו חרדים (אף ששיעורם באוכלוסייה הוא 13%), ורק 0.4% מהאנשים בחדשות היו נשים חרדיות. פליטים ומהגרים (לא יהודים) לא סוקרו כלל (0%).

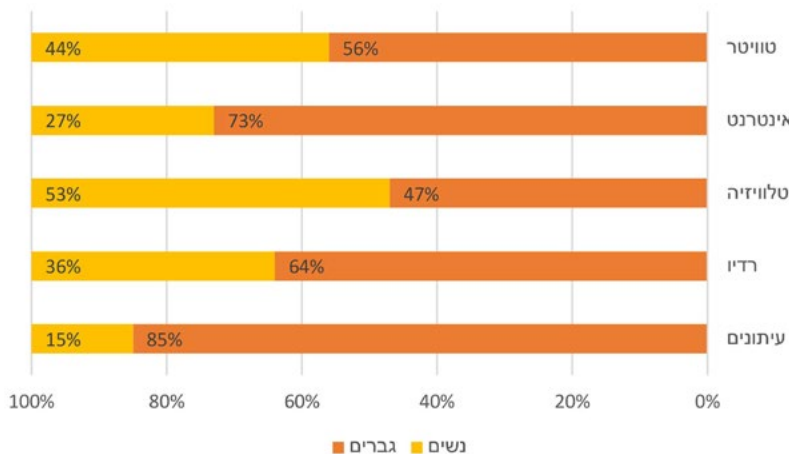
נושאים מגדריים נעדרים כמעט לחלוטין מהנוף התקשורתי. בסך הכול, רק 4% מהידיעות עסקו באופן ממוקד בנושאי שוויון מגדרי או אי־שוויון מגדרי (למשל בחקיקה ובמדיניות), לעומת הממוצע העולמי, שעמד על 7%. סיפורים מסוג זה סוקרו בעיקר בכתבותיהן של נשים עיתונאיות בהשוואה לכתבותיהם של גברים: 5% מהכתבות של נשים היו קשורים למגדר (הממוצע העולמי הוא 9%), לעומת רק 1% מהכתבות של גברים (הממוצע העולמי הוא 7%). אף לא אחת מהידיעות קראה תיגר ברור על סטראוטיפים מגדריים (לעומת הממוצע העולמי, שהיה 3%), ואף לא אחד מהסיפורים התמקד בנשים (לעומת הממוצע העולמי, שהיה 6%-9%, בהתאם לסוג אמצעי התקשורת).

נשים עיתונאיות ומגישות חדשות

קול העיתונאיות ומגישות החדשות. נשים בולטות בנוכחותן כמגישות חדשות בטלוויזיה, אך בעיתונות המודפסת קולן כמעט שאינו נשמע. בקרב הכתבות והמגישות באמצעי התקשורת המסורתיים בישראל שיעור הנשים הוא 38%, נתון הנמוך הן מהנתון העולמי (42%) והן מהנתון שהתקבל במדידה בישראל ב־2015 (42%). ההבדלים בשיעור העיתונאיות באמצעי התקשורת השונים בולטים: שיעור העיתונאיות בעיתונות המודפסת הוא 15% בלבד, ואילו ברדיו שיעורן 36%. שיעור העיתונאיות בטלוויזיה (53%) גבוה במעט משיעור העיתונאים (47%), בהלימה לתפיסה שאמצעי תקשורת חזותיים מעדיפים להציג דמויות נשיות, הנתפסות אסתטיות ו"נעימות" יותר. אישוש לכך אפשר לראות בהבדל המשמעותי שבין שיעור העיתונאים בתפקידי הגשה בלבד (לא כולל כתבים, פרשנים וכו'): בטלוויזיה נרשם רוב נשי (65%) בקרב המגישים והמגישות, ואילו ברדיו שיעור הנשים המגישות הוא 26% בלבד. התמונה העולה מהממוצע העולמי מאוזנת יותר: שיעור של 46% מגישות ברדיו ו־55% מגישות בטלוויזיה. שיעור העיתונאיות באמצעי התקשורת החדשים נע בין 27% (אינטרנט) ל־44% (טוויטר).

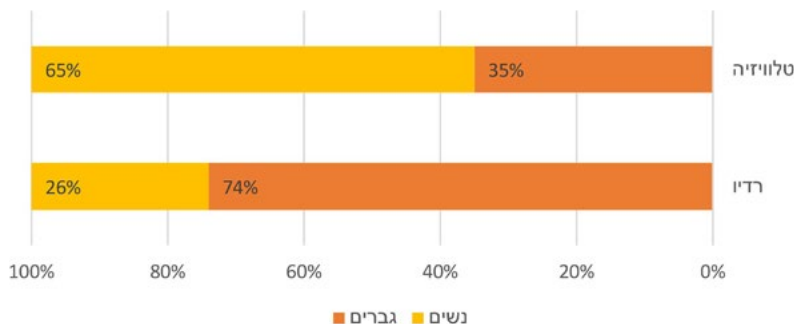
תרשים 7

עיתונאיות ועיתונאים לפי סוג אחצעי התקשורת בחדשות בישראל בשנת 2020 (N=296)

תרשים 8

עיתונאיות ועיתונאים בתפקידי הגעה לפי סוג אחצעי התקשורת בחדשות בישראל בשנת 2020 (N=83)

גיל העיתונאיות ומגישות החדשות. נשים כתבות ומגישות חדשות בטלוויזיה צעירות יותר מעמיתיהן הגברים. בשנת 2020 נמצא כי גיליהם של כמעט כל המגישים והמגישות בטלוויזיה בישראל (97%) נמצאים בטווח 35-49. הדבר שונה מהנתונים שהתקבלו

ב־2015, אז התחלקו המגישות בין קבוצות הגיל 35-49 ו־50-64 באופן שווה, ואילו כל המגישים היו בני 50-64.

לעומת המגישים והמגישות, פיזור הגילים בקרב הכתבים והכתבות נמצא שונה, בהתאם למגדר: רוב הכתבות היו צעירות ממקביליהן הגברים: 40% מהכתבות היו בנות 19-34, לעומת 5% מהכתבים, ורק 10% מהכתבות היו בנות 35-49, לעומת 55% מהכתבים. יש לציין כי חלק מהכתבים לא הופיעו על המסך, ורק קולם או קולן נשמע, ועל כן לא היה אפשרי לקבוע את גילם או גילן.

טבלה 3

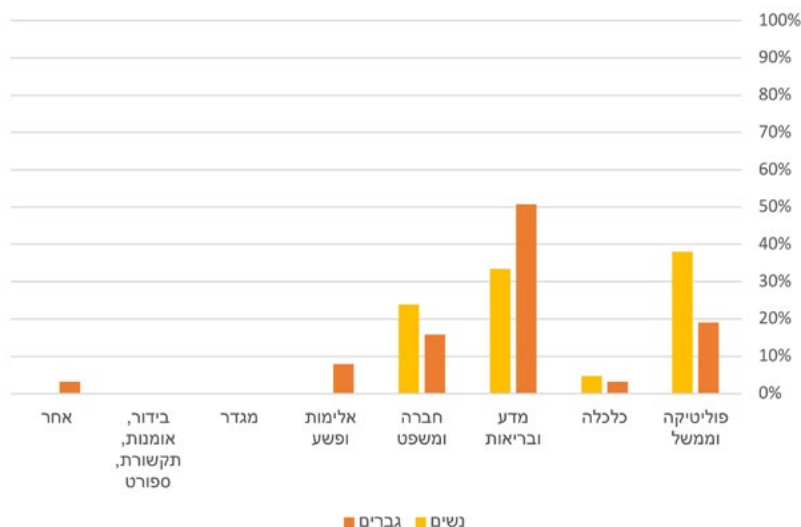
עיתונאים ועיתונאיות בחדשות בישראל בשנת 2020 לפי קבוצת גיל ולפי תפקיד (טלוויזיה בלבד, N=82)

גיל	הגשה		סיקור	
	נשים	גברים	נשים	גברים
לא ידוע	0%	0%	40%	36%
34-19	3%	0%	40%	5%
49-35	97%	100%	10%	55%
64-50	0%	0%	0%	5%

מגוון הנושאים. עיתונאים מסקרים מגוון רחב יותר של נושאים מאשר עיתונאיות. כתבות סיקרו רק ידיעות בנושאי פוליטיקה וממשל (38%), מדע ובריאות (33%); בעיקר ידיעות הקשורות למשבר הקורונה), חברה ומשפט (24%) וכלכלה (5%), ואילו כתבים סיקרו בנוסף על הנושאים האלה גם ידיעות בנושאי פשע ואלמות (8%) ונושאים אחרים (3%). זהו שינוי מן הדפוס שהסתמן בשנים 2010 ו־2015, אז לכתבות היה ייצוג, גם אם קטן יחסית, בכל נושאי הסיקור העיקריים. גם עיתונאים וגם עיתונאיות לא סיקרו ידיעות הקשורות באופן ספציפי במגדר.

תרשים 9

עיתונאיות ועיתונאים בחדשות בישראל בשנת 2020 לפי נושא הידיעה (N=84)

פנייה למקורות נשים

אף שמן הנתונים העולמיים עולה כי עיתונאיות נוטות לשלב נשים בסיקור שלהן (כמושאי הידיעות וכמקורות) יותר מאשר גברים, בישראל נטו העיתונאים והעיתונאיות לעשות זאת בשיעור דומה (נשים: 33%, גברים: 34%). הנתון נכון לאמצעי תקשורת מסורתיים בלבד). נתון זה מעודד גם ביחס לנתוני 2015 בישראל, אז נטו העיתונאיות לסקר נשים יותר מאשר העיתונאים (30% ו־24%, בהתאמה).

טבלה 4

מגדר המקורות לפי מגדר העיתונאי או העיתונאית

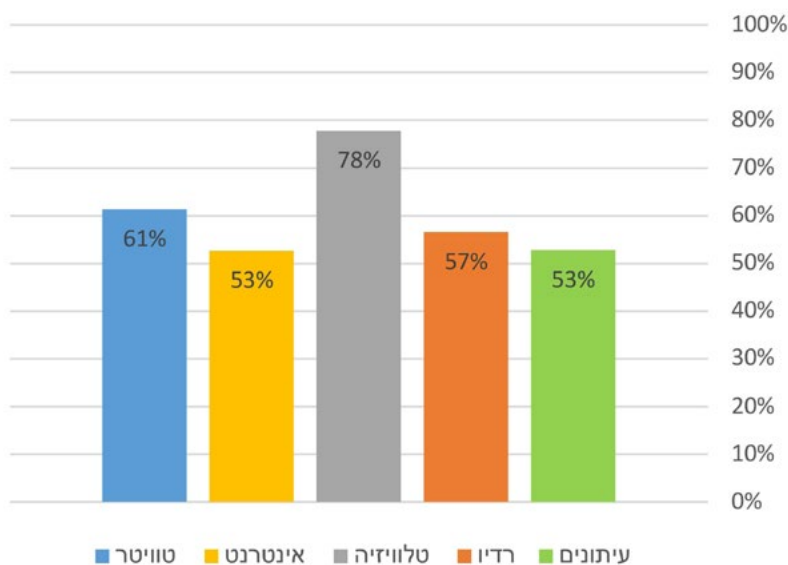
	מקורות	
	גבר	אישה
כתבת	67%	33%
כתב	66%	34%

נשים בחדשות בתקופת הקורונה

דפוסי הסיקור. המגפה משנה את דפוסי הסיקור המגדרי. כאמור, ביום הניטור הייתה ישראל נתונה בסגר כללי בעקבות התפרצות מגפת הקורונה. מהניתוח עולה שסדר היום החדשותי הושפע מאוד מהמגפה, שהייתה לנושא המרכזי שסוקר במהדורות החדשות. 60% מהידיעות שנוחתו ביום המחקר בחדשות בישראל עסקו בקורונה על היבטיה השונים, לרבות דיווחים נקודתיים והשלכות על מגוון תחומי החיים, כגון כלכלה. לעומת זאת, בעולם התקבלה תמונה מאוזנת יותר: רק רבע מהידיעות עסקו בקורונה.

תרשים 10

שיעור הידיעות החדשותיות הקשורות לקורונה לפי סוג אמצעי התקשורת בישראל בשנת 2020 (N=224)

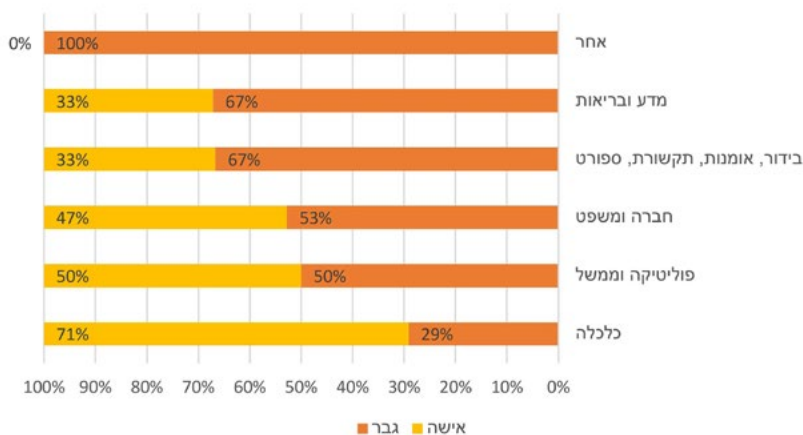
בחינה בנפרד של אייטמים הקשורים למגפת הקורונה חושפת דפוסי מעניינים, הן בנוגע לייצוג נשים בחדשות והן בנוגע לדפוסי הסיקור של עיתונאיות. בידיעות שלא היו קשורות לקורונה נרשם שיעור של 20% נשים שסוקרו בחדשות (מתקרב לשיעור הממוצע הבין-לאומי, 25%), ואילו בידיעות שעסקו במשבר הקורונה נרשם שיעור על 13% בלבד. נתון זה עולה בקנה אחד עם החרפה שנמצאה במגמות של אישוויון

מגדרי בישראל בתקופת משבר הקורונה, ובמיוחד יציאתן של נשים מתעסוקה בשכר (ראו, למשל, צמרת ואחרות, 2021). נראה אפוא כי דפוס הסיקור משקף את היעדרותן המוגברת של נשים מהמרחב הציבורי בעת משבר. באיטמים הקשורים למשבר הקורונה נטו הנשים העיתונאיות להתמקד בסיפורים העוסקים בנושאים כלכליים (71%). כמו כן, חלקן היה כמעט שווה לחלקם של עיתונאים גברים בתחום הפוליטיקה והממשל (50%) וחברה ומשפט (47%). נתונים אלו שונים מכלל המדגם, שבו חלקן של עיתונאיות בסיקור פוליטי וכלכלי היה נמוך משמעותית מחלקם של העיתונאים, ונע בין 5% ל-38%.

התרשים שלהלן מציג את חלקן של עיתונאיות בסיקור לפי נושא הידיעה.

תרשים 11

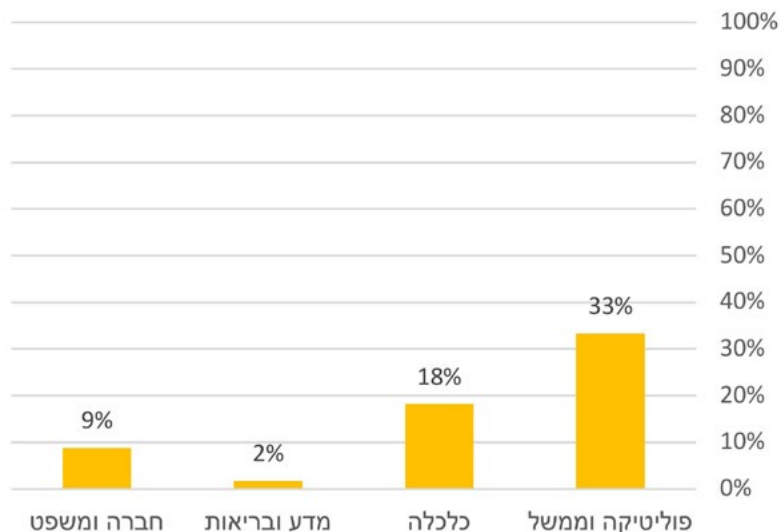
הגדר העיתונאים והעיתונאיות לפי נושא הידיעה הכלל הידיעות שעסקו בקורונה בדיווחי החדשות בישראל בשנת 2020 (N=412)

ראוי לציין גם שלעומת רק 4% מכלל הידיעות במדגם שהדגישו סוגיות של אי־שוויון מגדרי, שיעורן של ידיעות מכלל הידיעות הקשורות למגפת הקורונה היה 11%. ייתכן שהדבר קשור בשיעור הגבוה יחסית של עיתונאיות שסיקרו את המשבר, וכן בכך שהעיסוק בנושאים אזרחיים מעודד התייחסות למקומן של נשים, בניגוד להתמקדות המסורתית של התקשורת הישראלית בנושאי צבא וביטחון. הטבלה שלהלן מציגה את שיעור הידיעות הקשורות לקורונה שהדגישו אי־שוויון מגדרי, לפי נושאים.

תרשים 12

ידיעות שהדגישו אי־שוויון מגדרי לפי נושא הידיעה מכלל הידיעות שעסקו בקורונה בדיווחי החדשות בישראל בשנת 2020 (N=134)

סיכום

מחקר ה־GMMP, שמאז 1995 בוחן שינויים לאורך זמן בייצוג הנשים בחדשות במדינות רבות בעולם, מאפשר להעריך עד כמה אנו קרבים לחלום של שוויון מגדרי בחדשות בכלל אמצעי התקשורת ולזהות את האתגרים העיקשים העומדים בדרכנו לשם. הדוח הנוכחי מציג את ממצאי הפעימה השישית של המחקר. גם בשנת 2020, בעת משבר הקורונה, החדשות בישראל מציגות עולם גברי: הן מציגות בעיקר גברים, מביאות בעיקר את קולם של גברים, מתעלמות מנושאים מגדריים ומיוצרות בעיקר בידי גברים. נשים בחדשות נותרו גם בשנה זו בתת־ייצוג במושאי הסיקור, בקרב המקורות ובקרב אנשי החדשות. בשני התחומים - נשים המסוקרות בחדשות ונשים המייצרות חדשות - ייצוג הנשים בשנת 2020 ירד בהשוואה לתוצאות 2015. אם כך, הממצאים מלמדים שהאי־שוויון המגדרי בחדשות בישראל בסיסי ועיקש, וככל הנראה אף העמיק כתוצאה ממשבר הקורונה.

יתרה מזאת, השוואה לנתוני הממוצע הבינלאומי מלמדת שהמצב בישראל נמוך מאוד בהשוואה לכמעט כל המדינות: ציון ה-GEM-I (מדד השוויון המגדרי; הטווח נע בין 100 עבור נשים בלבד ל-100 עבור גברים בלבד, כאשר 0 מציין שוויון מלא) של ישראל הוא -79.8.

נשים כמסוקרות בחדשות

ב-15 השנים האחרונות חל שיפור איטי אך מתמיד בנראות הנשים בנושאי החדשות בישראל, ובכל זאת השיעור הגבוה ביותר (24%), שנרשם ב-2015, נמוך פי שניים מזה של שיעורן באוכלוסייה הכללית. תוצאות הניטור ב-2020 מצביעות על צניחה בנוכחותן של נשים בחדשות, העומדת על 16% בלבד. זהו ממצא עגום הן ביחס לממוצע העולמי והן ביחס למגמה בישראל. הסבר אפשרי לכך עשוי להיות נוכחותן הדלה יותר של נשים בידיעות שעסקו במשבר הקורונה (13%) לעומת נוכחותן בידיעות שלא עסקו במשבר (20%). כמו כן, נוכחותן של נשים בתחומי סיקור הנחשבים חדשות "קשות", דוגמת פוליטיקה וכלכלה, הייתה מועטה ביותר. עם זאת, נראה שבאמצעי התקשורת החדשים (אתרי אינטרנט וטוויטר) סיקור הנשים מאוזן יותר מבחינה מגדרית מאשר באמצעי התקשורת המסורתיים.

נשים כמייצרות חדשות

נשים נמצאות בתת-ייצוג כעיתונאיות בכל אמצעי התקשורת למעט בטלוויזיה, שם הן זוכות לייצוג גבוה יחסית בעיקר בתפקידי הגשה, שבהם קיימת הטיה ידועה הקשורה בדגש הניתן על מראה חיצוני באמצעי התקשורת החזותית. פער משמעותי ביותר נמצא בעיתונות המודפסת, שבה נשים הן רק 15% מהכתבים. השיעור הכולל של הכתבות, הקרייניות והמגישות עומד על 38%, נתון הדומה לממוצע העולמי אך מסמן ירידה בהשוואה לתוצאות 2015. מעניין לציין שהמעבר לעיתונות דיגיטלית לא פתח הזדמנויות חדשות לעיתונאיות ישראליות: בשנת 2020 היו הנשים פחות משליש מכלל העיתונאים באתרי החדשות באינטרנט.

למחקר ה-GMMP שלוש מגבלות מרכזיות: ראשית, למרות היקפו הנרחב של המחקר מבחינת אמצעי התקשורת ומספר האייטימים והממדים הנכללים בניחות, הוא מתבסס על ניטור הסיקור ביום אחד בשנה. כמו כן, אף שבדרך כלל כלי המדידה מאפשר להשוות בין הממצאים בישראל לבין מגמות עולמיות, במדדים אחדים הנתונים חסרים ואינם מאפשרים לערוך השוואה כזו. לבסוף, הניטור בשנת 2020 נערך בעת משבר הקורונה, שכלל הנראה מסביר את הירידה במרבית המדדים. לכן, יש לשוב ולנטר את החדשות בימי שגרה. עם זאת, פרק הזמן המתמשך של משבר הקורונה מלמד אותנו שיש לחשוב על כיווני פעולה ומדיניות גם לימי משבר.

עיתונות הוגנת שואפת להשמיע את מגוון הקולות האנושיים. סיקור מגדרי נאות חייב להיות קריטריון עיתונאי כמו כל קריטריון אחר של איזון, שונות, הגינות, בהירות, דיוק, אחריות, אמינות וכדומה. ממצאי מחקר ה־GMMP משקפים אי־שוויון מגדרי לאורך זמן, ולכן הגיעה העת למודעות ולפעולה, הן של צרכני החדשות והן של העיתונאים והעיתונאיות המייצרים אותן. במיוחד נדרשת פעולה להטמעת מדיניות המקדמת שוויון מגדרי בקרב ארגוני החדשות עצמם. אנו תקווה שהדוח העולמי והישראלי יספקו השראה לפעילות ולחקורות בישראל, ויעמדו בבסיסם של מחקר ורפורמה כדי לקדם נשים בתקשורת הישראלית.

תודות

תודה לצוות **מרכז אעלאם - המרכז הערבי לחרות המדיה, פיתוח ומחקר**, על שיתוף הפעולה במחקר באיסוף וקידוד החדשות בערבית. תודה מיוחדת למנהלת המרכז חולוד מסאלחה, וכן לדימה אבו אלאסל ומייסון זועבי. תודה גם לעידו אריאל, מנהל תחנת הרדיו קול הנגב, על הסיוע בהקלטת מהדורות החדשות ברדיו.

הערות

1 *Global Media Monitoring Project* (<https://whomakesthenews.org>). בשנים 1995, 2000 ו־2005 ריכזה את המחקר בישראל פרופ' דפנה למיש, ובשנים 2010, 2015 ו־2020 ריכזה את המחקר בישראל פרופ' עינת לחובר.

רשימת חקורות

צמרת, ה', הרצוג, ח', חזן, נ', בסין, י', ברייר־גארב, ר' ובן אליהו, ה'. (2021). **מדד המגדר: אישויון מגדרי בישראל 2020**. מכון ון ליר בירושלים.